

Araştırma Makalesi / Research Article

SIYASAL İKTİDARIN MEŞRUIYETİNİN DEMOKRASİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Hediye Şirin AK¹

Öz

Devlet olgusunun olduğu ya da olmadığı bütün toplumlarda muhakkak yöneten -yönetilen ilişkisi söz konusudur. Yönetilenler “halk” olarak tabir edilirken, yönetenler ise “siyasal iktidar” olarak tanımlanabilirler. Siyasal iktidar gerek siyaset bilimi açısından gerekse halk açısından önemli bir kavramdır. “Demokratik” siyasal iktidarlara olduğu gibi demokratik olmayan, “otoriter” ya da “totaliter” siyasal iktidarlara da çeşitli şekillerde devlet yönetimlerinde bulunmaktadır. Bir siyasal iktidarın meşruiyetinden bahsedildiğinde, siyasal iktidarın dayandığı kaynaklara bakmak gereklidir. Siyasal iktidarın meşruiyeti, onun karakteri hakkında bilgi verecek en başat kaynaktır. Bu çalışmada siyasal iktidarın meşruiyeti demokrasi bağlamında incelenmektedir. Siyasal iktidarın meşruluğunun hangi noktada demokratik meşruiyete yol açtığına yanıtını arayan çalışma, demokrasinin güçlendirilmesi noktasında siyasal iktidarın rolünü de incelemiştir. Sonuç olarak; siyasal katılımın çeşitlendirilerek demokratik katılım yollarının artırıldığı, hukukun üstünlüğünün gözetildiği, şeffaf ve hesap verebilir bir siyasal iktidar ve vatandaşlık bilinci kazanmış bir halkın demokratik meşruiyeti güçlendirdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal iktidar, Meşruiyet, Demokrasi, Siyasal katılım, Demokratik meşruiyet

JEL Kod: D72, P16

ASSESSING THE LEGITIMACY OF POLITICAL AUTHORITY WITHIN THE FRAMEWORK OF DEMOCRACY

Abstract

In all societies, whether the phenomenon of the state exists or not, there is inevitably a relationship between the rulers and the ruled. While the ruled are referred to as “the public,” the rulers can be defined as “political power.” Political power is a significant concept both in terms of political science and from the perspective of the public. There are ‘democratic’ political powers as well as non-democratic, “authoritarian” or ‘totalitarian’ political powers in state administrations in various ways. When referring to the legitimacy of a political power, it is necessary to look at the sources on which the political power is based. The legitimacy of political power is the primary source that provides insight into its character. In this study, the legitimacy of political power is analysed within the context of democracy. The study seeks to answer at what point the legitimacy of political power leads to democratic legitimacy and also analyzes the role of political power in strengthening democracy. As a result, it is understood that political power, increasing the ways of democratic participation by diversifying political participation, observing the rule of law, is a transparent and accountable and the public who have gained citizenship awareness strengthen democratic legitimacy.

Keywords: Political power, Legitimacy, Democracy, Political participation, Democratic legitimacy

JEL Kod: D72, P16

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler, hediyesirin@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5629-6432

Başvuru Tarihi (Received): 01.08.2025 **Kabul Tarihi** (Accepted): 25.10.2025

Giriş

Uzun zamandır siyaset biliminin ana konusu olarak anılan “iktidar” bugün halen en çok merak edilen ve akademik araştırmalara konu olan bir kavramdır. Russel’a (2021, s. 11) göre; “İnsanın sınır tanımayan isteklerinin en belirgin olanları, iktidar ve şan kazanma istekleridir.” İktidar hayatın her alanında insanların karşısına çıkmaktadır. Ancak siyaset biliminin ilgilendiği iktidar pek tabi ki “siyasal iktidar”dır. Bu çalışma kapsamında detaylı olarak açıklanan siyasal iktidar, gündelik hayatta karşımıza çıkan sosyal iktidarlardan daha farklıdır ve siyaset bilimi açısından önemlidir.

21. yy. bilimin ve teknolojinin geliştiği, insanların bilgiye ulaşımının hızlandığı ve yapay zeka, robotik kodlama gibi teknolojilerin yükseldiği bir dönem olmuştur. Bu bilgi çağında artık uzayan insan ömrü, savaşlarla ve çekişmelerle değil; demokrasi kültürünün gelişme gösterdiği ve insanı temeline alan yeni bir döneme girme aşamasına gelmiştir. Demokrasi artık tüm dünyada özlenen, beklenen ve ulaşılmaya çalışan bir ideale dönüşmüştür. Buna rağmen demokrasi öyle bir kültürdür ki, bir ülkeye bir anda gelip yerleşen değil; yavaş yavaş emekle ve bilgiyle yoğrularak yayılan bir yapısı vardır. Kimi zaman geriye dönüşler olsa da demokrasi kültürü tam anlamıyla yerleştiğinde geri dönüşü daha zor bir şekle bürünür. Bugün bir ülkede demokrasiden bahsetmek demek aynı zamanda hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını önemseyen demokratik bir siyasal iktidardan bahsetmek demektir. Demokratik siyasal iktidar ise meşru bir siyasal iktidardır. Dolayısıyla bir siyasal iktidarın, meşruiyet ve demokrasi açısından incelenmesi demek, siyaset bilimi açısından bakıldığında pratik olarak ve de teorik olarak cevabı aranan bir sorunun cevaplanması demektir.

Egemenlik denildiğinde bir kişi ya da bir grup tarafından verilen birtakım emirlere yine bir kişi ya da bir grup tarafından uyulması ya da boyun eğilmesi düşüncesine ulaşırız. Egemenliğin çeşitli nedenleri vardır. Meşruluk inancı da bu nedenlerden birisidir (Weber, 1922/2023b, s.7). Halkın rızası olarak tanımlayabileceğimiz “meşruluk” siyasal iktidarlar açısından önemli olduğu kadar demokrasi kültürü için de önemlidir. Demokrasi kültürü ne sadece seçimden ibarettir ne de sadece seçimle iş başına gelen bir siyasal iktidardan ibarettir. Demokrasi kültürü aynı zamanda siyasal iktidarın halkın rızasını nasıl ve ne kadar aldığı ile de ilgilenir. Yüksek oranda halkın rızasına dayanan bir siyasal iktidar yani meşru siyasal iktidar “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” sözünü karşılamayı başarmış bir iktidardır. Meşru siyasal iktidar halkın rejime bağlılığını artırır. Dolayısı ile ülkede siyasal istikrarı ve demokrasiyi artıran bir işlev görür. Halk nezdinde meşruluğu karşılayamayan bir siyasal iktidar ise, ülkede düzenin bozulması, siyasal istikrarsızlığın artması ve demokrasiden geri dönüşlerle birlikte anti-demokratik rejimlerin doğmasına yol açabilecek bir potansiyeli içinde barındırmaktadır. Bütün bunlar ışığında siyasal iktidarın meşruiyetinin temellerini tespit etmek kuramsal bir arayışın çok ötesindedir. Meşruluk demokrasinin özgürce yükselebileceği, daha katılımcı, daha özgür, hukukun üstünlüğünü sağlayan meşru bir siyasal iktidarın yönetiminde insanların mutluluğunu sağlaymayı başaran bir düzenin anahtarıdır.

Bu çalışma kapsamında siyasal iktidarın meşruiyeti, demokrasi bağlamında ele alınmış ve bu çerçevede kavramlar siyaset bilimi literatürüne dayalı olarak analiz edilmiştir. Yapılan literatür taraması neticesinde incelenen kaynaklara bakıldığında ulaşılan bilgiler şu şekildedir; Beetham (1991), siyasal iktidarın meşruiyetini incelerken sosyolojik bir bakış açısıyla normatif olarak incelemiş modern demokrasilerdeki meşruiyet krizlerini incelemiştir. Magalhães (2021), meşruiyeti ve özel olarak demokratik meşruiyeti ele almış, Huntington (1975), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) özelinde meşruiyet krizlerinin bir analizini yapmaya çalışmıştır. Çalışmamız özelinde yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma öncelikle siyasal iktidar kavramını ele alarak incelemiş, ardından meşruiyeti çeşitli boyutları ile analiz etmiştir. Bütün bu inceleme analizler siyaset bilimi literatürünün öne çıkan kuramsal yaklaşımları dikkate alınarak yapılmıştır. Bu çerçevede çalışma sonucunda siyasal iktidar ve demokrasi kültürü bağlamında büyük öneme

sahip olan meşruiyetin ve özel olarak demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi için çeşitli önerilerle çalışma tamamlanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda göstermektedir ki; demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi için öncelikle demokrasi kurumlarının iyi bir şekilde işletilmesi, katılımcı ve şeffaf bir yönetim modelinin benimsenmesi gerekmektedir. Bunun yanında hukukun üstünlüğünün anayasa ile garanti altına alındığı ve siyasal iktidarın gerektiğinde hesap verebildiği bir düzen, yine demokratik meşruiyeti güçlendiren bir başka unsur olacaktır. Siyasal katılımın çeşitlendirilmesi, sivil toplumun güçlendirilmesi ve halkın vatandaşlık anlamında bilinçlendirilmesi ise yine demokratik meşruiyetin güçlendirilmesi için diğer unsurlar olarak sayılabilir.

1. En Üstün İktidar: Siyasal İktidar

İnsanların toplum halinde yaşadığı hemen her yerde politika kendiliğinden ortaya çıkan bir olgu olmuştur (Kapani, 1999, s. 22). Çünkü insanlar arasında her zaman ve her mekanda bir güç ilişkisinin olması olağan bir durumdur. Siyasal güç ise son derece karmaşık bir güçtür. Dolayısıyla anlaşılması ve analiz edilmesi zor bir kavramdır. İktidar ilişkisi en küçük örneğinde dahi birbirinden oldukça farklı iki kişiyi kapsamaktadır. Ülke bazında düşünüldüğünde ise birbirinden tamamen farklı milyonlarca kişi bu sürece dahil olmaktadır (Neumann, 1950, s. 161).

Basitçe insanları ve kaynakları etkin yönetme işi olarak düşünülebilecek olan siyaset bilimi, uzun yıllar boyunca kendine ana konu olarak “devlet”i seçmiştir. Weber (Weber, 1920/2004, s. 132) devleti; “*belli bir arazi içinde, fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğudur*” şeklinde tanımlar. Ancak modern siyaset bilimciler, devletin siyaset biliminin konusu olarak çok etkili bir kavram olmadığını düşünmüşler ve “iktidar” kavramının bu anlamda daha etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Bertrand Russel, fizikte enerji nasıl şekilden şekle giriyorsa iktidarında sürekli değişik şekillerde karşımıza çıktığını ve insanların en temel güdüsünün iktidarı elde etmeye yönelik bir güdü olduğunu söylerken, iktidarın toplumda eşit şekilde dağılmadığının da altını çizmektedir (Russell, 1938/2021, s. 14). Otorite ve güç ilişkilerini içinde barındıran iktidar, devlete göre daha uzun vadeli ve kapsayıcı bir kavramdır. Çünkü tarihte devletin olmadığı zamanlar olsa dahi, iktidarın olmadığı zamanlar çok büyük kuvvetle mevcut değildir (Kışlalı, 1999, s. 18). Ancak siyasal iktidar ve devlet birbirine oldukça sıkı bağlarla bağlı kavramlardır. Siyasal iktidar devleti odağına alan toplumsal bir güçtür. Devletin faaliyetlerini elinde tutmak, yönetmek ve yönlendirmek amacıyla yönetme işine talip olan siyasal iktidar, bu amaçla toplumdaki diğer insanların yani yönetilenlerin kontrolünü içeren bir süreçtir. Bu kontrol süreci de her zaman iki taraflı bir ilişkiyi kaçınılmaz kılmaktadır (Neumann, 1950, s. 162). Toplumdaki farklı görüşlere sahip gruplar daima siyasal iktidarı elde etmek için bir yarış içindedirler. Siyasal iktidarı elde etme yarışı iki şekilde gerçekleşir: Geleneksel yöntemler (seçimler ya da rejim gerektirdiği diğer yöntemler), Geleneksel olmayan yöntemler (devrim, ihtilal v.b. hareketler) (Kourvetaris ve Dobratz, 1982, s. 303).

Berle’ye (1967/1980) göre; “aşk” ve “iktidar” bilinen en eski insani duyguların başında gelmektedir. Aşk için yazılanlar iktidar için yazılanlardan fazla olsa da iktidar da insanlar için en az aşk kadar önemlidir. Ancak Berle iktidarın siyasi olmadıkça insanları daha az ilgilendirdiğini ileri sürmüştür. Dolayısı ile sosyal ve siyasi iktidar kavramlarının arasındaki fark bu noktada önem kazanmaktadır. İktidar her yerde ve zamanda var olabilen bir olgu olsa da, siyaset biliminin ilgi alanına giren iktidar, sadece iktidar değil “siyasal iktidar”dır. Weber’e (1920/2004, s. 133) göre; “insanın insana egemenliği” devlet iktidarını yani siyasal iktidarı karşılar. Bu ilişki tabi ki fiziksel şiddet ve kanunlar yoluyla kurulmuştur. Weber, “*Bir emrin, o emre uyulmasını sağlamak ve uyulmaması halinde yaptırımlar uygulamak amacıyla belirli bir kadro tarafından korunma olasılığı varsa, kanun var demektir.*” (Weber, 1920/2004, s. 268)² sözüyle kanun yoluyla kurulan

² Burada bir gönderme var. Wirtschaft und Gesellschaft, s. 227’deki bir pasaja gönderme yapan bir dipnotu buraya alınmamış; bir dipnotu da metnin içine alınmıştır. Almanca metne eklenmiş bulunan, statü gruplarının sınıflandırılması üstüne kısa ve bitmemiş bir müsvedde ise bu kitaba alınmamıştır.

ilişkinin hukuki dayanağını açıklar. Kapani (1999) iktidarı “başkalarının davranışlarını etkileyebilme, kontrol edebilme olanağı” olarak tanımlamıştır. İktidar kavramı son derece geniş bir kavramdır. Sosyal bilimler alanında çok fazla tanımlı yapılan kavramlardan biri olan iktidar, hemen her yerde karşımıza çıkabilmektedir. İnsanın olduğu her yerde mutlaka bir tür iktidar ilişkisi olduğu gözlemlenebilir. Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki iktidarı, öğretmenin sınıftaki iktidarı, mafya liderinin iktidarı ya da sivil toplum kuruluşlarındaki iktidarlar da birer iktidardır. Ancak bu iktidarlar sosyal iktidar olarak değerlendirilebilen iktidarlardır. Siyaset bilimi ise sosyal iktidarlara değil siyasal iktidarlara ilgilidir (Kapani, 1999, s. 47). Siyaset bilimciler iktidardan bahsettiklerinde asıl bahsettikleri “siyasal iktidar”dır. Siyaset bilimi kitapları da iktidar başlığı altında anlatılanlarda gerçekte siyasi iktidarı anlatmaktadır. İktidar kavramının ya da siyasi iktidarın yerine kullanılan bazı kelimeler ise; potestas, egemenlik, siyasal güç ve otorite olarak sayılabilir (Çetin, 2020, s. 65).

Toplumsal ilişkileri anlamak, analiz etmek ve siyasal yapıyı kurgulayarak kullanmak için siyasal iktidar gereklidir. Peki siyasal iktidar gerçekte nedir ve onu diğer iktidarlardan ayıran en önemli yönleri nelerdir? TDK online sözlüğe göre iktidarın tanımlarından birisi “Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi”dir. Toplumdaki grupların birçoğu devlet gücünü kullanma yetkisini almak ister ve bunun için yarışır. Bu yarış siyaset biliminin odaklandığı bir konudur. Özellikle demokratik ülkelerde bu yarışlar belli dönemlerde yapılan seçimler yoluyla gerçekleşir. Devleti yönetme yetkisini elde etmek isteyen gruplar partiler şeklinde örgütlenerek seçimlere katılmak suretiyle siyasal iktidar olabilmek için yarışlar.

Kapani (1999), siyasal iktidarın ayırt edici özelliklerini dört maddede toplamıştır;

- **Siyasal iktidar bütün iktidarlar içinde en kapsamlı olan iktidardır.** Bir ülkede, ülke sınırları içinde yaşayan her birey ve her grup siyasal iktidarın yetki alanına girer. Sosyal gruptaki küçük iktidarlar da nihayetinde siyasal iktidarın yetki alanındadır. Dolayısıyla siyasal iktidar bütün birey ve grupları kapsayan kararlar alma ve uygulama yetkisiyle donatılmıştır (Kapani, 1999, s. 48).
- **Siyasal iktidar en üstün iktidardır.** Siyasal iktidar, bünyesinde “hiyerarşik bir üstünlük ve tek yönlü düzenleyicilik” barındırır (Çetin, 2020, s. 67). Bir ülke ya da toplumdaki diğer iktidar türleri ile hiyerarşik bir ilişki içerisinde bulunan siyasal iktidar, diğer tüm iktidarlardan üstündür. Son sözü söyleme yetkisini elinde tutan siyasal iktidar, kendi iradesini bütün topluma kabul ettirebilen bir güçtür. (“Demokratik rejimlerde bu üstünlük mutlak değil, nispi bir üstünlüktür”) (Kapani, 1999, s. 49) “Sadece devlet, bir ülke bütünlüğü oluşturan tüm etnik, sınıfsal, grupsal, kişisel olguların üstünde bağlayıcı, etken üstün bir güç olarak karar alabilir ve elindeki güçlerle (yargı, polis, ordu) bu kararları ona karşı gelinmesi halinde dahi uygulatabilir (Çetin, 2009, s. 37).”
- **Siyasal iktidar “maddi kuvvet ve zor kullanma” gücünü elinde tutar.** Siyasal iktidarlar gerektiğinde fiziksel güç uygulama ve zor kullanma yetkilerini bünyelerinde barındırırlar. Hukuk devleti olarak tabir edebileceğimiz devletler bağımsız yargı kuruluşları tarafından alınan kararlar çevresinde cezai yaptırımlarını uygulatırlar. Mevcut hukuk kurallarının uygulanması ve gerektiğinde cezai yaptırımların uygulanması sırasında polis gücü ile desteklenen bir düzen söz konusudur. Siyasal iktidarlar hukuka karşı ciddi şiddet içeren durumlar oluştuğu takdirde polis gücünün yanında askeri güçten de yararlanabilirler. Ancak bu durum siyasal otoritenin diğer çarelerinin tükendiği noktada kullanması gereken bir yetkidir (Harris, 1957). Toplumda düzeni sağlamak ve kendi iradesinin yürütülmesini kolaylaştırmak için kuvvete başvurma gücü sadece siyasal iktidara tanınmış bir haktır. Sosyal iktidarlar kendi küçük grupları içinde farklı yöntemlerle üyelerini ikna etmeye kendi kararlarını uygulatmaya çalışsalar da hiçbir şekilde kuvvet kullanma hakkında sahip değildirler. Bu durum toplumda düzenin sağlanması için gereklidir. Dolayısıyla “siyasal iktidar, fiziki zorlama gücünün tekeli elinde bulunduran” (Kapani, 1999, s. 49) iktidardır.

- Tarih boyunca siyasal iktidarı ellerinde bulunduranlar çeşitli yöntemlerle iktidarı ellerinde tutmayı başarmışlardır. Bu anlamda Machiavelli'nin (1532/1999) "Prens" kitabı iyi bir kaynak oluşturmaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında siyasal iktidarı elinde bulunduranların elinde üç başat yöntem mevcuttur. "ikna, maddi çıkar ve şiddet" Bu yöntemlerden şiddet kısa vadede en etkili yöntem olarak görülse bile uzun vadede en etkili ve maliyeti en az yöntem ikna yoluyla "rıza" olarak karşımıza çıkmaktadır (Neumann, 1950, s. 168) Bu durumda, Kapani'ye (1999, s. 50) katılarak "**İktidar= Kuvvet +Rıza**" şeklinde formüle etmek mümkündür. Bir önceki madde de belirtildiği gibi siyasal iktidar, çıkardığı kanun ve emirlerin yürütülmesini sağlamak için gerektiğinde meşru kuvvete başvurma yetkisine sahiptir. Ancak hiçbir siyasal iktidar yalnızca kuvvetle varlığını sürdürecektir kadar muktedir değildir. İşte bu noktada devreye "rıza" kavramı girmektedir.

"Siyasal iktidar, mutlaka yönetilenlerin rızasına dayanmalıdır. Çünkü, iktidarın varlık nedeni ister ihtiyaçların düzenlenmesinde adaleti sağlamak (Platon), ister iş bölümü (Aristo), ister Tanrısal iradenin yansıması (Augustinus), ister aileler arası dayanışma (Bodin), ister siyasal birlik ve bütünlük (Machiavelli), ister güvenlik (Hobbes), ister eşitlik (Rousseau), ister özgürlük (Locke) olsun toplumsal düzenin gereklerini, yine toplumsal rızaya bağlı olarak yerine getirmektir. Sadece maddi güce dayalı iktidar, süreklilik, konsensüs ve istikrar içinde var olamayacağı için zorbalığı ve diktatörlüğü ifade edecektir (Çetin, 2020, s. 68)."

Toplumsal rıza işte bu sebeple siyasal iktidarlar için önemli bir kavramdır. Hiçbir iktidar rızaya dayanmadığı sürece çok uzun süre egemen olacak kadar büyük bir güce sahip değildir ve tarihin hiçbir döneminde de olmamıştır. Rıza kavramından hareketle de meşruiyet kavramına ulaşmak mümkündür.

2. Meşruiyet Kavramı ve Siyasal İktidar İlişkisi

"Meşruiyet" kavramı literatürdeki muğlak anlama sahip kavramlardan bir tanesidir. Siyasi meşruiyet ve siyasi otorite arasında ayrım yapılamaması ve bu kavramların çoğu zaman birbiri yerine kullanılması bu muğlaklığa sebep vermektedir. Gerçekte ise siyasi meşruiyetin, iktidarın ahlakına dair bir teoriye ulaşılması için gerekli ve önemli bir kavram olduğu söylenilebilir (Buchanan, 2002, s. 689). Kelimenin sözlük anlamına bakıldığında "yasal" (Türk Dil Kurumu (TDK) online sözlük) ya da "hukuki" kelimeleri ile karşılaşılmakta, gündelik dilde de genellikle bu şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ancak siyaset bilimi açısından bakıldığında meşruluk ile hukukiliğin aynı anda var olmadığı durumlar da görülmektedir. İlk olarak meşruluğun oluşabilmesi için bir anayasal düzene ve bu anayasa ile sınırlandırılmış bir iktidara ihtiyaç olduğu açıktır (D'entreves, 2021, s. 177). Bu noktada meşru olanın (doğal olarak) aynı zamanda, yürürlükteki anayasaya ve diğer yasalara uygun olması beklenen ve olağandır. Ancak pratikte bu doğru değildir. Ahlaki olarak meşru kabul ettiğimiz bir şey yürürlükteki kanunlara veya anayasaya aykırı olabilir. Bir zamanlar Amerika Birleşik Devletleri'nde yürürlükte olan köleliğe ve kaçak kölelere dair kanunlar düşünüldüğünde, ahlaki olarak meşru olanla örtüşmediği bir örnek olarak verilebilir (Fallon Jr., 2005).

Meşruluk; basitçe toplumsal rıza ve kabul edilebilirlik olarak açıklanabilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere siyasal iktidar sahipleri varlıklarını sürdürebilmek için halkın rızasına ihtiyaç duyarlar. Rıza ise; yönetilenlerin (halkın), kendisini yönetenleri (siyasal iktidar sahiplerini) meşru yani kabul edilebilir bulması ve rıza göstermesidir. Meşruiyet, bir siyasal iktidarın ve o siyasal iktidara bağlı siyasal kurumların, toplum için en iyi ve en etkili iktidar ve kurumlar olduğu inancını insanlarda oluşturma ve bu inancın devamlılığını sağlama yetisi ile donatılmış bir araçtır (Lipset, 1959, s. 86). Meşruluk siyasal iktidar açısından son derece önemli bir kavramdır. Bu nedenle

hemen hemen bütün yönetimler kendilerinin meşru olduğunu ileri sürerler. Hatta terörist gruplar dahi kendilerini meşru olarak lanse ederken, yasal yönetimleri ise meşruluğunu kaybetmiş olmakla itham etmektedirler (Cook, 2003). Ancak bir siyasal iktidarın “meşruluğu, kendi beyanına ya da siyasal eylemlerinin yasallığına değil, o rejim altında yaşayan insanların rejimi benimsemelerine bağlıdır (Tunçel, 2011, s. 38).” Bir ülkede, halk kitlesi siyasal iktidarı meşru bulduğu sürece iktidarın emirlerine uymayı kendisine görev olarak görürken, yasakladıklarını yapmaktan da uzak durur. Bu durumda siyasal iktidar, kural koyarken ve uygularken son derece rahat hareket etme imkanı bulur. Meşruluk bu haliyle siyasal iktidarın yönetimini kolaylaştırıcı bir etkide sağlamış olur. Dolayısıyla meşruluğun yüksek olduğu bir ülkede siyasal iktidar minimum kuvvet kullanarak devleti yönetirken, meşruluğun zayıf olduğu bir ülkede siyasal iktidar maksimum kuvvet kullanarak devleti yönetmek zorunda kalır. Çünkü otoriter rejimler gerçekte güçlü olmadıklarından ve meşruluk temellerinin zayıf olmasından dolayı aşırı kuvvet kullanmak zorundadırlar (Kapani, 1999, s. 85).

Buchanan’a göre; bir iktidarın siyasi otoriteye sahip olduğunun kanıtlarından birisi siyasi meşruiyet sahipliği, diğeri ise ülke sınırlarında vatandaş olarak bulunan bireyler tarafından, koyduğu kurallara itaat edilmesidir. Buchanan, siyasi otoriteden bahsederken itaat edilen kurumun devlet değil hükümet olduğunu söyler. Çünkü devlet siyasi gücü kullanacak kurumlardan oluşan ve süreklilik arz eden kurumlar kurumudur. Oysa ki hükümet, devleti belli bir zaman için yönetme yetkisini elinde bulunduran grubu ifade eder (Buchanan, 2002, s. 691). Dolayısı ile burada sözü edilen siyasi meşruiyet sahipliği aslında hükümetin yani iktidarın sahipliğidir. Bir iktidar ya da diğeri bir deyişle hükümet, halk adına kararlar alıp onları yönetme hakkına sahip olduğu inancını halkta yaratmışsa o hükümet meşru bir hükümettir. Ancak burada unutulmaması gereken şey halkın tamamının hükümete dair aynı görüşte olmasının mümkün olmadığıdır. Buradaki meşruluk inancı bir “oy birliği”ni değil genel bir kabul görmeyi ifade eder (Çoşkun, 2009). Bununla birlikte meşruluk dinamik bir süreçtir. Sürekli olarak yeniden inşa edilmesi ve sürekliliğinin sağlanması gerekir. Öyle ki, halk tarafından başlangıçta meşru olarak kabul edilen bir hükümet, halkın gözünde zamanla meşruiyetini yitirebilir.

Çetin (2009) siyasal iktidarın halkın gözündeki anlamının meşruiyetle oluştuğunu belirtirken, meşruiyetin farklı işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- *Siyasal iktidarın savunma mekanizmasıdır.*
- *Siyasal iktidarın referansıdır.*
- *Toplumsal rıza ve moral düzen arayışıdır.*
- *Toplumun muvafakatıdır.*
- *Yalanları ve adaletsizlikleri kılıfına uydurma çabasıdır.*
- *Mutabakat(Consensus)tır.*
- *Toplumsal değerler bütünüdür.*
- *Toplumsal kontrol mekanizmasıdır.*
- *Çift yönlü etkileşim sürecidir.*

Meşruiyetin işlevleri üzerine düşünülüp irdelendiğinde; bazıları olumlu, bazıları olumsuz olmak üzere bu işlevleri barındırdığını tespit etmek mümkündür. Meşruiyetin siyasal iktidar açısından taşıdığı önem bu maddelerde de açıkça görülebilmektedir.

Siyaset yapma işi birçoklarıncı bir iktidar mücadelesi olarak anılmaktadır. Ancak siyaset bir bakıma iktidar mücadelesi, bir bakıma çatışma ve bir bakıma da uzlaşmadır (Kapani, 1999). Çünkü çatışan çıkarlar, çatışan fikirler uzlaştırılmaya çalışılır. İktidar, kaynakların nasıl dağıtılacağını, kimin nerede, ne kadar pay alacağını, kimin ödüllendirilip, kimin cezalandırılacağını tespit eden, vb. görevleri yerine getiren devlet görevlilerinden oluşur. Ama bu görevliler de nihayetinde insandır. İktidardaki gruplar daima iktidarda kalmak ve yönetmek isterler. İktidardaki gruplar, iktidarlarını güçlendirmek ve daha uzun süre yönetebilmek için aldıkları kararların her zaman

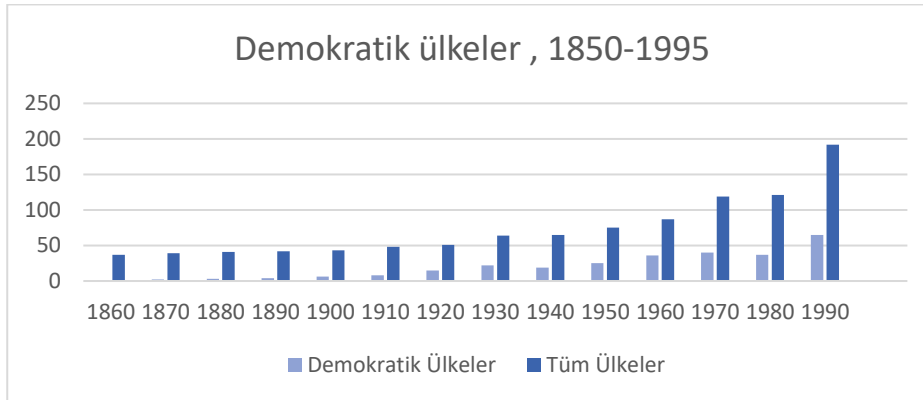
meşru olduğunu ve zaten kendilerinin de meşru iktidar olduklarını beyan ederler. Bununla birlikte muhalefette bulunan rakiplerini ise her zaman gayri meşru olarak göstermeye çaba sarf ederler (Çoşkun, 2009, s. 48). Bu meşrulaştırma çabası, siyasal iktidarın kendi varlığını korumak için kullandığı bir savunma mekanizması olurken, aynı zamanda da aldığı kararlar için başvurduğu bir referans olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk ve iktidar arasında düzenli olarak kurulan bir bağ olması da çift yönlü olduğunu gösteren bir kanıttır. Bununla birlikte halkın iktidarı denetleyip onay vermesi de yine meşruluğunu kabul etmesiyle ortaya çıkar. Dolayısı ile meşruiyet, siyaset açısından üzerine düşünülmesi ve tartışılması gereken başat bir kavramdır. Meşruluğunu öyle ya da böyle sağlayan iktidarlara yönetmeye devam ederken, meşruluğunu koruyamayan toplumsal onayını kaybeden iktidarlara da zamanı geldiğinde rejimin yapısının gerektirdiği şekillerde yerlerini başka iktidarlara bırakırlar.

3. Demokrasi ve Meşruiyet Arasındaki İlişki: Demokratik Meşruiyet

Demokratik meşruiyet, iki ayrı kavramın birleşmesi ile oluşan ve öncelikle ayrı ayrı açıklanması gereken bir kavramdır (Kriesi, 2013, s. 612). Demokrasi ve meşruiyet ilişkisinden bahsedebilmek için öncelikle demokrasinin ne olduğundan bahsetmek gerekir. TDK'ya göre; "Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi; el erki, demokratlık." şeklinde tanımlanmış olan demokrasi birçok kaynakta "demos"(halk), "kratos"(güç/iktidar) kelimelerine verilen atıfla "halkın yönetimi" şeklinde tanımlanmaktadır. Demokrasi, bugün insanların büyük bir çoğunluğu için ulaşılması istenen bir ideal haline gelmiştir. Her insanın kafasındaki ideal yaşam şekli farklı olsa da temel olarak demokratik toplum düzeni çok sayıda insan açısından ideal bir toplum düzenidir. Bu nedenle insanların mutluluğu için var olan devletler de demokrasiyi ve demokratik katılımı kendilerine bir hedef olarak görmeye başlamışlardır. Bununla beraber "demokrasi" konusundaki kafa karışıklığı ise halen devam etmektedir.

Dahl'a (1956/2021, s. 18) göre demokrasi: öyle birdenbire ortaya çıkan ya da icat edilen bir şey değildir. Eski Yunan ve Roma'da gözlenen halk katılımı demokrasi olarak düşünüldüğünde, demokratik katılımın çok kısa ömürlü olduğu ve zamanla yerini demokratik olarak tanımlanamayacak yönetimlerin aldığı gözlemlenmektedir. Halk katılımına geri dönüş ise yine uzun zaman geçtikten sonra mümkün olabilmektedir. Dünya geneline baktığımızda Avrupa'da yaşanan otuz yıl savaşları, Hollanda, İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki devrimler, iç savaşlar ve çeşitli çatışmalar toplumsal değişimi beraberinde getirerek dünya genelinde demokrasiye geçişi başlatan olaylar olmuştur (Haugaard, 2010, s. 1053). Tablo 1'de yıldan yıla demokrasiye geçişi (ya da geri dönüşü) gözlemlemek mümkündür.

Şekil 1: *Demokratik Ülkeler (sadece erkeklerin ya da bütün vatandaşların oy kullandığı) 1860-1990*

Kaynak: (Dahl, 1956/2021, s. 16)

Dahl'ın tespiti; demokrasinin aradığı uygun koşulların her yerde, her zaman ortaya çıkabileceği ve bu koşullar ortaya çıktığında demokrasinin yayılacağıdır. Dolayısıyla bu düşünceye göre eski Yunan ve Roma'dan çok önce de demokrasi ile yönetilen gruplar olduğu düşünülebilir (Dahl, 1956/2021, s. 15-19). Bununla birlikte eski Yunan polis devletlerinde senatoda oy kullanma hakkının tanımlandığı kitleler sınırlıdır (Şenel, 1996). Dolayısı ile eski Yunanda demokrasi olarak adlandırılan kavram belli bir kitlenin kendi kendini temsili olarak anlaşılabilir. Bugün geniş nüfuslu ülkeler bazında bakıldığında herkesin kendini temsil ettiği pür haliyle bir demokrasiden bahsetmek imkansıza yakındır. Halk ancak temsilciler yoluyla kendini temsil edebilmekte bu da bizi temsili demokrasiye götürmektedir. Referandum, plebisit, halk oylaması gibi mekanizmaların kullanıldığı, özgür ve adil seçimlerin yapıldığı, hukukun üstünlüğünü koruyan, insan haklarına saygılı, düşünce özgürlüğünün var olduğu, vb. birçok mekanizmayı içinde barındıran toplumlar bugün için yönetim biçimleri ne olursa olsun demokrasi olarak adlandırılmaktadırlar.

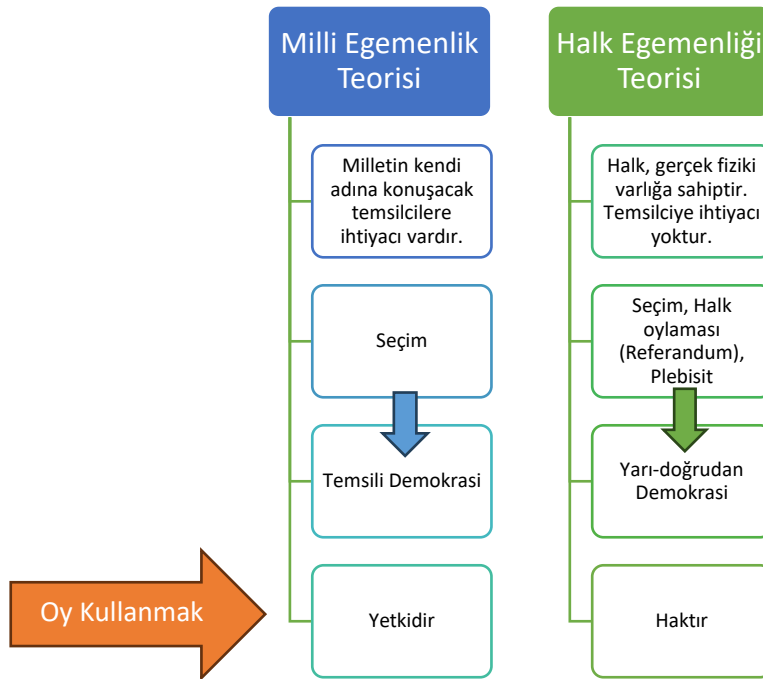
Peki meşruluk ve demokrasi arasında nasıl bir ilişki mevcuttur? ve “demokratik meşruiyet” nedir? Demokrasi ve meşruiyet arasındaki ilişkiyi kurmak için öncelikle meşruluğun kaynağını tespit edebilmemiz gerekmektedir. Meşruluğun çeşitli kaynakları mevcuttur. Meşruluktan bahseden çalışmaların genelinde (Çoşkun, 2009) (Tunçel, 2011) (Çetin, 2020) (Kapani, 1999) Klasik Meşruluk Kaynakları (Teokratik Teoriler) ve Modern Meşruluk Kaynakları (Demokratik Teoriler) şeklinde bir ayırım söz konusudur. İçeriklerine bakıldığında ise her çalışmanın farklı farklı örneklerle aslında aşağı yukarı aynı kaynakları farklı tanımladıkları görülmektedir. Klasik teorilere baktığımızda geçmiş dönemlerde yaşayan insanların, yönetme gücünün kaynağı olarak ilahi güçleri gördüğünü dolayısıyla siyasal iktidarın gücünü gökyüzünden aldığı düşünülüyor anlaşılmaktadır. Bu durumda siyasal iktidarın emirlerine uymak siyasal bir iş olmanın yanında dini bir görev olarak insanların karşısına çıkmaktadır. Mısır firavunları (aynı zamanda tanrı veya tanrının oğlu olarak düşünülmüşlerdir), Avrupa'da mutlak monarşilerin kralları meşruluklarının kaynaklarını Tanrı'dan (Papa'nın takdiriyle) alırken İslam devletlerinde de aynı durumun var olduğunu Osmanlı padişahlarının “Allah'ın yeryüzündeki gölgesi” sıfatıyla birlikte halifelik unvanını taşımalarında gözlemlemekteyiz (Kapani, 1999, s. 68-69). Siyasal iktidara bir kutsallık atfederek emirlerini dini bir görev haline getiren din, bu anlamda son derece güçlü bir meşruiyet kaynağı olmuş ve nerdeyse tüm siyasal iktidarlar tarafından kullanılmıştır (Çetin, 2020, s. 83). Zira egemenliğin kaynağını tanrıya dayandıranlar halka hesap vermek zorunda değillerdir. Hesap verecekleri yegana kişi tanrıdır (Gökçe, 2021, s. 15). Gelenek, mitoloji ve karizma gibi diğer klasik meşruiyet kaynakları da, din kadar etkili olmamakla birlikte geçmiş çağlarda özellikle 18. yüzyılın sonlarına kadar etkili olmakla birlikte bu tarihten sonra yerlerini demokratik teorilere bırakarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Dolayısı ile bunlarla ilgi detay vermeye, üzerine daha uzun konuşmaya gerek yoktur. Daha erken tarihte 1513 yılında (1532 tarihinde basılan) Machiavelli tarafından yazılan Prens (hükümdar) kitabının yayınladığı tarih, bugün nerdeyse bütün siyaset bilimciler tarafından siyasetin laikleşerek yeryüzüne indiği tarih olarak kabul edilmektedir (Machiavelli, 1532/1999). Machiavelli ile başlayan siyasetin laikleşme serüveni Fransız İhtilali (1789)'nden sonra doruk noktasına ulaşarak, sözleşme teorileri ve egemenlik teorileri ile birlikte meşruiyetin modern yani demokratik kaynaklarını oluşturmuşlardır.

“Egemenlik belli spesifik emirlere (ya da tüm emirlere) belirli bir grup kişi tarafından itaat edilecek olması ihtimalidir. Bu nedenle “gücün” ya da “etkinin” diğer insanlar üzerinde uygulanmasının her türünü içermez. Egemenlik (otorite) bu anlamda boyun eğmenin, basit alışkanlıktan avantajın neredeyse tamamen rasyonel olarak hesaplanmasına kadar, çok çeşitli nedenlere dayanabilir: Bu nedenle her gerçek egemenlik formu gönüllü asgari bir boyun eğişi, yani itaate (gizli nedenlere ya da gerçek kabullenişe dayanan) çıkarı işaret eder” (Weber, 1922/2023b, s. 7).

Egemenlik denildiğinde akla ilk gelen kavramlar “halk egemenliği” ve “milli egemenlik” kavramlarıdır. İlk bakışta aynı gibi görünseler de aslında farklı açılımlara sahip olan bu

kavramların ilk kelimelerini oluşturan “halk” ve “millet” de birbirinden farklı kelimelerdir. TDK (online) sözlüğe göre halk; “Bir ülkedeki yurttaşların bütünü; kamu”; millet ise; “Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu; ulus,” şeklinde tanımlanmıştır. Buradan yapacağımız çıkarım; “Halk” denildiğinde yaşayan ve somut varlığa sahip olan vatandaşları, “Millet” denildiğinde ise şimdiye kadar yaşayıp ölmüş, şimdi yaşayan ve ileride yaşayacak olan bireylerin tamamını anlamamız gerektiğidir. Dolayısıyla “millet” kavramı daha soyut bir kavramdır. Milli egemenlik teorisinde; egemenlik millete aittir. Yani soyut olan manevi millet, egemenliğin sahibidir (Gözler, 2010, s. 41). Fransız devrimi ile gündeme gelen milli egemenlik teorisi, Rousseau’nun “genel irade” kavramından esinlenmiştir. Toplum sözleşmesine dayanarak yönetme gücünü eline alan devlet egemenliğini millettten alırken milletin genel iradesi “ortak yarar” sağlamanın bir aracı olarak görülmektedir (Mısır, 2012, s. 60). Halk egemenliği teorisinde ise; egemenlik somut olarak yaşayan vatandaşlar tarafından kullanılmaktadır. Her iki teori karşılaştırıldığında;

Şekil 2: Teorilerin Karşılaştırılması

Kaynak: (Kapani, 1999, s. 74)

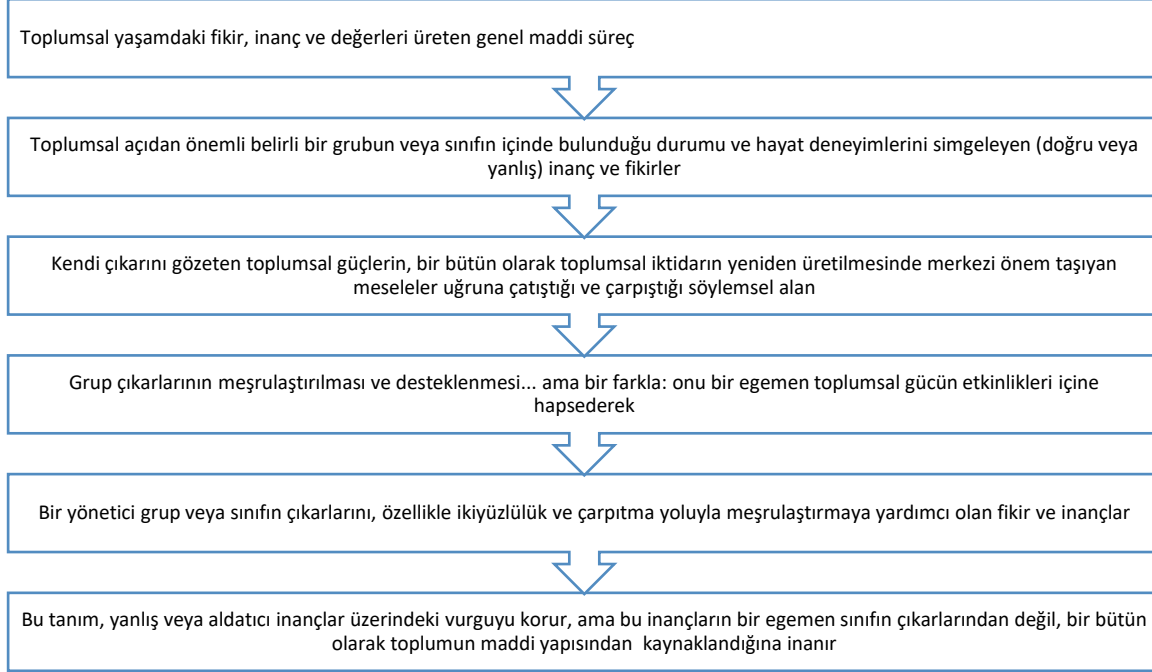
“Milli Egemenlik” ve “Halk Egemenliği” Fransız İhtilali ile birlikte anayasalara girmiş ve egemenliğin kaynağını, yani meşruiyetin temelini işaret etmek için kullanılmıştır. Fransa II. Dünya Savaşı’ndan sonra bu iki teoriyi birleştirmek sureti ile anayasasına yazmıştır. “Milli egemenlik Fransız halkına aittir.”

Demokratik olarak tanımladığımız bu teorilerin de yıllar içinde çok sayıda eleştiriye muhatap kalması ve bugün de halen bu konularda tartışmalar yaşanması zamanla yeni meşruluk kaynaklarını ortaya çıkarmıştır. Bu kaynaklardan en önde geleni ise “ideoloji” olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız Devrimi sırasında Antonie Destutt Tracy (1754-1836) ve arkadaşları (kendilerine ideologlar adını vermişlerdir) “İdeoloji” kelimesini ilk kullananlar olmuşlardır. Daha sonra ise bu kelime Marx tarafından kullanılmıştır (Althusser, 1995/2003, s. 75).

İnsanlar arasındaki bireysel farklılıklar göz önüne alındığında dünyada yaşayan her bireyin farklı düşüncelere sahip olması ve dünyaya farklı gözlerle bakması oldukça olağan bir durumdur. Her birey kendi inanç ve ön kabullerine dayanarak dünyayı ve dünyada gördüklerini farklı anlamlandırır (Heywood, 1997/2011, s. 69). Bu anlamları bireylere sunan onların dünyaya açılan pencerelerini oluşturan ise ideolojilerdir. Aslında bir fikir bir düşünce olarak

anlamlandırabileceğimiz ideoloji, bir anlamda “dünya görüşü” olarak da düşünülebilir. İdeolojiyi altı farklı tarzda tanımlamanın mümkün olduğunu söyleyen Eagleton (1991/1996), iyi ve kötü anlamları da olan ideolojinin sosyal bilimlerdeki en tartışmalı ve muğlak kavramlardan biri olduğunu da söyler (Eagleton, 1991/1996).

Şekil 3: İdeolojinin Anlamları

Kaynak: (Eagleton, 1991/1996)

Bütün tanımlar ışığında ideolojinin, bir dünya görüşü olarak bireylere bir aidiyet sağlayarak kendilerini güvende hissettikleri bir ortam sunduğunu, toplumdaki inanç ve değerlerini şekillendirdiğini, bireylere doğru ya da yanlış fikirleri sunduğunu ve grupların çıkarlarını meşrulaştırdığını söyleyebiliriz. Günümüzün gittikçe karmaşıklaşan dünyasında ideolojiler bireyler için tutunacakları yeni bir dal olmuştur. Siyasal iktidarlar açısından konuya bakıldığında ise; ideolojiler bugün siyasal iktidarlar için oldukça kullanışlı meşruiyet kaynakları olarak yükselmişlerdir. Zira, egemenliğin kaynağının halk olduğu fikri bizi meşruiyet için başvurulacak grubun halk olduğu fikrine götürse de halkın fikrinin ideoloji kanalıyla şekillendiği gerçeği önümüzde durmaktadır. Bu nedenle Çetin’e katılarak; “İdeolojiler, siyasal iktidara her zaman topluma müdahale hakkını ve imkanını sunduğu için güçlü bir meşruiyet aracıdır.” diyebiliriz (Çetin, 2020, s. 99). Meşruluk, rejimi ve iktidarı güçlendiriyorsa siyasal iktidar sahiplerinin meşruluklarını arttırmaya yönelik davranışlarda bulunmaları da olağan bir durumdur. Beetham’a (1991, s. 34) göre; halkın rıza ve onay davranışının altında gerçekte yönetenlerin yerleştiği ideolojik inancın olduğunu düşünmek de bu minvalde yanlış olmayacaktır. Bollen ve Jackman (1985, s. 452) ekonomik eşitsizliğin meşruluğu azaltan bir unsur olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak Bollen ve Jackman’a (1985) göre; bazı siyasal iktidarlar gelir adaletsizliğinin yerine başka bir sembol koymak suretiyle (Örneğin; milliyetçilik ideolojisi) meşruluklarını sağlamayı başarabilirler. İdeolojinin ne kadar güçlü bir meşruluk kaynağı olduğunu bu vesile ile bir kez daha söyleyebiliriz.

Bütün rejimler az ya da çok meşruluk içerirler. Bu durumda meşruiyet yani gerçekte toplumsal rızanın, kaynağı ne olursa olsun siyasal iktidarlar için son derece önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Meşruiyet yönetilenler açısından siyasal iktidarın kararlarına gönüllü uyma davranışını körüklerken, meşruiyetin zayıflığı siyasal iktidarın kararlarına uyumu düşüren bir etki

yapar. Bu bağlamda siyasi iktidar kararların uygulanmasını ve itaati garanti altına alabilmek adına kuvvete başvurmak zorunda kalacaktır. Meşruluğu zayıf olan siyasi iktidarlara (örn. diktatörlükler, totaliter sistemler) her zaman güce başvurulur. Ancak modern dönemde totaliter saydığımız yönetimler, yönetilenlerin gözünde meşruluğunu sağlamak yerine, kamuoyunda yarattıkları algı ile kendi ideolojilerinin hakim olduğu yeni bir meşruluk inancını yaymaya gayret ederler (Kapani, 1999, s. 86). Demokrasi olarak tabir edeceğimiz yönetimlerde ise durum çok başkadır. Çünkü “halkın yönetimi” olarak anılan demokrasi meşruluğun gerçekten halkın rızasına bağlı olduğu bir yönetim sistemidir. Devletin rejimi ve yönetim biçimi ne olursa olsun toplumsal rızaya dayalı olan siyasi iktidar “meşru güç kullanma tekeli”ni elinde tutar. “Demokrasinin tek meşruiyet kaynağı toplumsal rızadır” (Çetin, 2020, s. 112) Demokratik meşruiyet diye adlandırdığımız şey ise bir anlamda toplumda oluşan konsensüstür. Toplumda konsensüs ne kadar yüksekse siyasi iktidarın meşruiyeti de o kadar yüksektir (Kapani, 1999). Bunun yanında demokratik meşruiyet, hem halkın yönetime katılımına (girdi/input) hem de yönetimin performansına (çıkı/output) dayalı olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca bu değerlendirme, ya normatif inançlara (ilkesel, demokratik değerlere bağlılık) ya da koşullu memnuniyetlere (seçim sonucu ya da performans memnuniyeti) dayanabilir. Bu yaklaşım hem demokratik süreçlerin hem de yönetsel performansın birlikte değerlendirilmesini mümkün kılar. Bu çerçevede Tablo 2 de görülen dört temel meşruiyet türü ortaya çıkar (Kriesi, 2013, s. 617):

Tablo 1: Demokratik Meşruiyetin Kavramsallaştırılması

Normatif Temel	Giriş Meşruiyeti/ meşruiyet	Katılıma dayalı	Çıkıya dayalı meşruiyeti	Meşruiyet/ performans
Evet	Prosedürel meşruiyet I: temsili demokrasinin kalitesinden duyulan memnuniyet (duyarlılık ve hesap verebilirlik)		Prosedürel meşruiyet II: yönetim kalitesinden duyulan memnuniyet (hukukun üstünlüğü, tarafsızlık, adalet)	
Hayır	Partizan meşruiyet: seçim sonuçlarından memnuniyet		Sonuç meşruiyeti: politika performansından memnuniyet	

Kaynak: (Kriesi, 2013, s. 617)

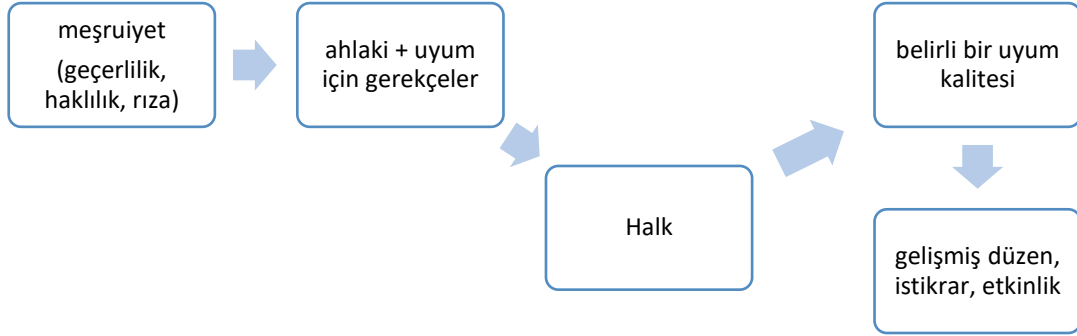
Hesap verilebilir, şeffaf, duyarlı, hukukun üstünlüğüne dayanan adil bir siyasal iktidar halkta tatmin duygusu ve memnuniyet yaratarak, demokrasinin özgürce yükseleceği bir toplum haline gelecektir. Bu toplum, aynı zamanda toplumsal rızanın yani meşruiyetin yüksek olduğu bir toplum olacaktır. Meşruluk siyasi iktidara bir güvence sağlarken yönetimde kolaylığı da beraberinde getirir. Halkı yönetime en çok dahil etme iddiasında olan demokrasinin toplumsal rızaya dayanması kadar olağan başka bir şey olabilmesi mümkün değildir.

4. Sonuç ve Meşruiyetin Güçlendirilmesi İçin Öneriler

Gerek yönetenler gerekse yönetilenler için bu derece önemli olan meşruiyetin güçlendirilmesi her iki taraf açısından da düzen getiren ve mutluluk veren bir gelişme olacaktır. Zira siyaset bilimi insanların iyiliği ve mutluluğunu sağlamayı amaç edinmiştir. Meşruiyetin güçlendirilmesi için birkaç şey önerilebilir. İlk olarak demokratik siyasal katılımı söylemek iyi bir başlangıç olacaktır. Demokratik katılım denildiğinde ilk akla gelen seçimler olsa da demokratik siyasal katılımın tek yolu seçimler değildir. Zira halk iradesi veya halk katılımı denildiğinde seçimde oy verip dört yıl boyunca siyasetle ilişkisini kesen bir vatandaştan söz edilemez. Halk ve siyasal iktidar ilişkisi sürekli bir ilişkidir ve sadece seçim zamanı ile sınırlı değildir. Demokratik bir siyasal iktidar sürekli olarak halkın onayına ve rızasına dayanır. Max Weber’in, Meşruiyet Tipolojisi (Meşru İktidar Tipolojisi/ Otorite Tipolojisi) olarak adlandırdığı meşhur sınıflandırmasına göre; “meşru egemenliğin üç saf tipi” mevcuttur (Weber, 1922/2023a, s. 206); Rasyonel temeller (Yasal otorite), Geleneksel temeller (Geleneksel otorite), Karizmatik temeller (Karizmatik otorite). Weber; çağdaş demokratik devletlerin çoğunlukla rasyonel temeller üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Şu

halde hukukun üstünlüğünü kabul eden, şeffaf bir yönetim anlayışı ile halkı sürece dahil eden, gerektiğinde halka hesap vermeyi benimseyen bir siyasal iktidarın meşruiyetini güçlendireceğini öngörebiliriz. Dahl (1956/2021, s.89), demokrasinin olması gereken en önemli koşullarından birisinin “eşitlik” olduğunu vurgular. Farklı toplumsal gruplar aynı düzeyde temsil hakkına sahip olduğunda demokratik meşruluktan ve demokrasiden söz edebilmek mümkündür. Demokratik meşruluğun güçlenmesi toplumda her bireyin kendini eşit derece ifade edebilmesini gerektirir. Şekil 3 Beetham (1991) tarafından meşruiyetin sonuçlarına giden sürecin bir özeti olarak sunulmuştur. Beetham ((1991), eylemleri halk tarafından doğru ve adaletli bulunan siyasi iktidarın meşruiyetinin güçleneceğini öne sürmüştür.

Şekil 4: Güç sisteminin (ilişkilerinin) Özellikleri

Kaynak: (Beetham, 1991, s. 34)

Demokratik meşruluğu güçlendiren bir diğer unsur ise hukukun üstünlüğü ve hukukun üstünlüğünü ilke edinmiş bir devlet düzenidir. Hukukun üstünlüğü ilkesinin sorunsuz işlediği rejimlerde demokrasinin de iyi işlediğini söyleyebiliriz. Hukukun üstünlüğünü kabul eden toplumlarda devlet, sınırlı bir devlettir. Anayasa ile sınırlandırılmış olan devlet otoritesi, keyfi uygulamalara yer vermek yerine kararlarını hukuk çerçevesinde alarak hem kendi meşruluğunu sağlar hem de halkın bu kararlara katılımını bir görev haline getirir. Bu durumda meşruluk sınırlı bir otoriteye işaret ederken sınırların görmezden gelinmesi meşruluğun kaybedilmesi ile sonuçlanacaktır. Dolayısıyla siyasal iktidarlar meşruluklarını korumak ve güçlendirmek için mevcut meşruluk sınırlarını aşmadan faaliyet göstermek zorundadırlar. Beetham (1991, s.35) bu sınırların; ilk olarak mevcut yasa ve gelenekler olduğunu söyler. İkinci olarak ise iktidarın bağlı olduğu rejimin temel ilkelerine saygı göstermesini bir sınır olarak tanımlar. Peki bu yasalar sınırlar başlangıçta neden meşrudur? Habermas’a göre (1981/2001); gerçekte meşruluğu sağlayan mevcut yasa değil, o yasanın oluşması sırasında insanlar arasında yapılan rasyonel anlaşmadır. Dolayısıyla yasaların sadece adaletli olması değil toplumdaki farklı grupların katılımı ve demokratik süreç içinde tartışma ve konsensüs yoluyla oluşması da önemlidir. Bu durumda siyasal iktidar, sadece söylem olarak değil ama aynı zamanda eylem olarak da demokratik sürece dahil olmaya zorunlu olacaktır. Bir toplumda yargının bağımsız olduğuna, temel hakların özgürce kullanılabilmesine ve siyasal iktidarı kullanan kişilerin gerektiğinde hesap vereceğine dair inancın varlığı sadece demokrasiyi güçlendirmekle kalmaz. Aynı zamanda demokratik meşruiyeti de güçlendirir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, siyasal iktidarlar daima meşruiyetlerini kuvvetlendirmek için çabalarlar. Hem demokrasinin hem de demokratik meşruiyetin önemli unsurlardan birisi de halk/vatandaş olarak sayılabilir. Bu durumda, siyasal iktidarın halkla kurduğu ilişkinin niteliği de çok önemlidir. Habermas, “iletişimsel eylem kuramı”yla kamusal kararların alınma sürecinde, siyasal iktidar ve halk arasında kurulacak olan katılımcı diyalogun önemini vurgular. Bu sayede alınacak olan kararlar, konsensüse dayanan kamusal akla uygun ve demokratik meşruiyeti karşılayan kararlar olacaktır. Dolayısıyla meşruiyetin güçlenmesi için; güçlü ve özgür bir kamuoyu, güçlü ve özgür bir sivil toplum, güçlü ve özgür bir medya ve hepsinin sonunda çoğunluğun katılacağı bir kamusal tartışmanın özgürce yapılabilmesi gerekmektedir (habermas,

1981/2001). Buradan hareketle daha genel bir kavram olan siyasal katılıma geçebiliriz. Siyasal katılım denildiğinde birçok kişi seçimleri düşünür. Oysa ki siyasal katılımın tek yolu seçimler değildir. Seçim en basit sayılabilecek katılım davranışlarından birisidir. Habermas'ın sözünü ettiği kamusal tartışma da bir siyasal katılım türüdür. Katılmanın "kendi kendine harekete geçmek" olduğunu söyleyen Sartori (1957/1996), siyasal katılımın çeşitlendirilerek arttırılmasının meşruiyeti güçlendirecek bir süreç olduğundan bahseder. Sartori'ye (1957/1996, s. 124-125) göre; katılım yollarının azalması meşruiyetin güçlenmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla siyasal katılımın çeşitlendirilerek arttırılması demokratik meşruiyeti güçlendirecek bir durum olarak gözlenmektedir.

Son olarak denilebilir ki; siyasal iktidarın meşruiyeti salt seçim sonuçlarına göre belirlenemeyecek kadar karmaşık bir konudur. Hukukun üstünlüğünü savunan şeffaflığı kendisine ilke edinmiş bir siyasal iktidar, siyasal iktidarı adaletli bulan vatandaşlık bilinci yüksek bir halk, güçlü bir sivil toplum geleneği, katılımcı demokrasinin kurumları (Halk oylamaları vb.) meşruluğu arttıran ve güçlendiren pekiştireçler olarak sayılabilir. Meşruluğu güçlendirmek toplumun bütün kurumlarıyla sürece dahil olarak, çok çeşitli konularda yoğun emekler sarf etmesiyle oluşabilecek bir süreçtir. Bu sürece hem halk hem de siyasal iktidarlara dahil olmalıdır. Meşruiyet daha öncede belirttiğimiz gibi çift yönlü ve sürekli olarak yeniden üretilen bir etkileşim sürecidir. Meşruiyet bağı güçlü bir biçimde kurabilen siyasal iktidar hem meşru hem de güçlü bir iktidar olacaktır. Meşruluk yönetimi kolaylaştıran ve demokrasiyi arttıran bir süreç olduğundan güçlü ve meşru bir siyasal iktidar ise demokrasiyi yani demokratik meşruluğu sağlayacaktır. Demokratik meşruluğun sağlandığı yer; halkın mutlu, huzurlu ve düzen içinde yaşadığı sorunların konsensüsle çözüldüğü demokratik bir hukuk devleti olarak tüm insanların idealine yaklaşacaktır.

Kaynakça

- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (A. Tümerterkin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1995).
- Barry, N. P. (2004). *Modern siyaset teorisi*. (M. Erdoğan, ve Y. Şahin, Çev.) Ankara: Liberte (Orijinal eserin yayın tarihi 2000).
- Beetham, D. (1991). *The legitimation of power*. London: Macmillan Education.
- Berle, A. A. (1980). *İktidar*. (N. Muallimoğlu Çev.) İstanbul: Tur Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1967).
- Bollen, K. A. ve Jackman, R. W. (1985). Political democracy and the size distribution of income. *American Sociological Review*, 50(4), 438-457. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2095432>
- Buchanan, A. (2002). Political Legitimacy and Democracy. *Ethics*, 112(4), 689-719. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/10.1086/340313>
- Cook, D. (2003). Legitimacy and political violence: a habermasian perspective. *Social Justice*, 30(3(93)), 108-126. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/29768212>
- Çetin, H. (2009). İktidar ve meşruiyet. M. Türköne (Ed.), *Siyaset içinde*, (ss. 35-71). İstanbul: Opus Yayınları.
- Çetin, H. (2020). Siyasal iktidar ve meşruiyet. H. Çetin, (Ed.), *Siyaset Bilimi içinde*, (ss. 66-120). Ankara: Orion Yayınevi.
- Çoşkun, V. (2009). *Ulus-devletin dönüşümü ve meşruluk sorunu*. Ankara: Liberte.
- Dahl, R. A. (2021). *Demokrasi üzerine*. (B. Kadioğlu, Çev.) Ankara: Phoenix (Orijinal eserin yayın tarihi 1956).

- D'entreves, A. P. (2021). *Devlet fikri siyaset kuramına giriş*. (F. Kararmaz, Çev.) İstanbul: Zoe Kitap (Orijinal eserin yayın tarihi 1967).
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1991).
- Fallon Jr., R. H. (2005). Legitimacy and the constitution. *Harvard Law Review*, 118(6), 1787-1853. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/4093285>
- Gökçe, A. F. (2021). *Siyaset bilimi kavram ve tanımlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gözler, K. (2010). *Kısa anayasa hukuku*. Bursa: Ekin.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel eylem kuramı* (Cilt 1). (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1981).
- Harris, E. E. (1957). Political power. *Ethics*, 68(1), 1-10. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2379564>
- Haugaard, M. (2010). Democracy, political power, and authority. *Social research: an international quarterly*, 77(4), 1049-1074. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/23347119>
- Heywood, A. (2011). *Siyaset* (4. Baskı b.). (B. Kalkan, Dü., B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu, ve A. Yayla, Çev.) Ankara: Adres Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1997).
- Huntington, S. P. (1975). The United States. M. J. Crozier, S. P. Huntington, ve J. Watanuki (Ed.) *The crisis of democracy* içinde, (ss. 59-113). New York: New York University Press.
- Kapani, M. (1999). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Tarcın Matbaası.
- Kışlalı, A. T. (1999). *Siyaset bilimi* (7. Baskı b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kourvetaris, G. A., ve Dobratz, B. A. (1982). Political power and conventional political participation. *Annual Review of Sociology*, 8, 289-317. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2945997>
- Kriesi, H. (2013). Democratic legitimacy: is there a legitimacy crisis in contemporary politics?. *Politische vierteljahresschrift*, 54(4), 609-638. Erişim adresi: <http://www.jstor.com/stable/24201256>
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: economic development and political legitimacy. *The American Political Science Review*, 53(1), 69-105. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/1951731?origin=JSTOR-pdf>
- Machiavelli, N. (1999). *Prems*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi (Orijinal eserin yayın tarihi 1532).
- Magalhães, P. T. (2021). *The legitimacy of modern democracy*. New York: Taylor & Francis.
- Mısır, M. B. (2012). Egemenlik. G. Atılğan, ve E. A. Aytekin (Ed.), *Siyaset bilimi* içinde, (ss. 55-69). İstanbul: Yordam Kitap.
- Neumann, F. L. (1950). Approaches to the study of political power. *Political Science Quarterly*, 65(2), 161-180. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/2145519>
- Russell, B. (2021). *İktidar*. (M. Ergin, Çev.) İzmir: Cem yayınevi (Orijinal eserin yayın tarihi 1938).
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. (T. Karamustafaoğlu, ve M. Turhan, Çev.) Ankara: Yetkin Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1957).

- Şenel, A. (1996). *Siyasal düşünceler tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tunçel, A. (2011). İktidar ve devlet. A. B. Dural (Ed.), *Siyaset bilim 'inde kuram-yöntem-güncel yaklaşımlar içinde*, (ss. 32-68). İstanbul: Kriter.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji yazıları*. (T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1920).
- Weber, M. (2023a). *Ekonomi ve toplum* Cilt I. (L. Boyacı, Çev.) İstanbul: Runik Kitap (Orijinal eserin yayın tarihi 1922).
- Weber, M. (2023b). *Meşru egemenlik*. (L. Boyacı, Çev.) İstanbul: Kapra Yayıncılık (Orijinal eserin yayın tarihi 1922).